

**KIZILELMA'NIN MUHAFIZLARI:
OSMANLI UYVAR'INDA
RESMÎ GÖREVLİ VE HİZMETLİLER**

AHMET ŞİMŞİRGİL
(Marmara Üniversitesi)

Macarlar'ın Ersekujvar, Almanlar'ın Neuhasel, Türkler'in ise Uyvar adını verdikleri kale, bugün Slovakya Cumhuriyeti'nin güney kesiminde bulunan Nove Zamky şehri içinde kalmıştır.¹ Uyvar kalesinin inşası tamamen Türk fütuhatının bir sonucudur. Kanunî Sultan Süleyman'ın 1541'de Budin ve 1543'de Estergon'u almasından sonra Türkler Tuna'nın öte yakasındaki Kakat köyü etrafını bir palanga ile tahkim etmişlerdir. Ciğerdelen palangası adı verilen bu küçük kasaba çok geçmeden cami ve mektepleri ile tam bir Türk-İslâm şehri haline gelmiştir. Ayrıca, Slovakya arazisinde yapılan fetihlerin üssü ve akıncıların sığınağı haline gelirken, bu kale sayesinde yüzlerce köy Osmanlı devletine bağlanmıştır.²

İmparatorluğun en batı ucunda faaliyet gösteren Osmanlı akıncıları Tuna ötesinde Ipoly, Garan, Jitve ve Nitre vadisindeki zengin bölgeye yönelmişti. Bu saha Estergon arşövekliliğinin geniş toprakları içerisinde idi. Bölgenin Osmanlı akıncılarına karşı durabilmesi, bölgede güçlü bir kalenin yapılmasını mecburî kılıyordu. Neticede Estergon arşöveki Varday Pal, Nitre nehri sol kıyısında Uyvar palangasını inşa ettirdi. Burası 1605'te Lala Mehmed Paşa

-
- 1 Josef Blaskoviç, "Sadrazam Köprülüzâde (Fazıl) Ahmed Paşanın Ersekujvar Bölgesindeki Vakıfları 1664-1665", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi TED*, 9(1978), 293.
 - 2 Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, c.6, İstanbul 1318, 278-279.

tarafından fethedilerek Erdel kralı Borçkai'ye bırakıldı ise de bir müddet sonra Avusturyalılar buruyu tekrar hakim oldular.³

Avusturya bundan sonra 1663 yılına kadar geçen zaman içinde kalenin kule ve duvarlarının tahkimatı, tadilat ve tamiratına devam ederek kuvvetlendirmeye, böylece Viyana'ya giden yolu emniyet altına almaya çalıştı.⁴ Zira Viyana'nın Türk tehdidi altına girmesi buranın selâmeti açısından güçlü bir müdafaa hattını şart koşuyordu. Şimdilik Uyvar'dan başka bu vazifeyi görece başka bir mevzi de bulunmuyordu. Neticede yapılan çalışmalarla yıldız şeklinde altı köşeli, o devrin stratejik icaplarına cevap veren ve Viyana'ya giden yolda Osmanlılar'ın önünü kesen muazzam bir kale ortaya çıktı. Kalenin heybeti, savunma tertibatı, güçlü surları, dağ gibi toprak tabyaları ve muazzam cebehânesinden hakkında kaynaklar ittifakla bahsetmektedirler.⁵

Evlîya Çelebi kale hakkında özetle şu bilgileri vermektedir:

“Kale göz alabildiğine geniş bir sahranın ortasında yer almakta olup altıgen şeklindedir. Altı köşesinde altı adet büyük tabya bulunmaktadır ki her biri İskender seddi gibidir. Batıda Aktabya, kuzeyde Beç kapısı tabyası, solunda Yassı tabya, doğusunda Papa tabyası, kible cihetinde Kral tabyası, güneyinde Komaran tabyası ve Lodos'ta Forgaç tabyası vardır. Bu tabyaların her birinin kırkar ellişer topları ve altlarında barut mahzenleri vardır. Zarar isabet etme ihtimalini göz önünde tutarak barutlarını bir yerde toplamamışlardır. Her tabyanın üzerinde biner adam olup, savaşta yer darlığından şikayette bulunmazlar.

Kalenin hendek üzerinde genişliği yirmi bin adımdır. Hendeği elli adım enindedir. Gayya kuyusu gibi derin olup Nitre suyu ile dolmuştur. İçinde gemilerin gezmesi mümkündür. Kalenin iki kapısı ve kapıların önünde halkın giriş çıkışını sağlayan iki büyük ahşap köprüsü vardır.

3 İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c.III/2, Ankara 1977, 51; Kemal Karpat, "Erdel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi(DVIA)*, c.II, İstanbul 1995, 281.

4 Blaskoviç, "Fazıl Ahmed Paşa'nın Vakıfları", 294; M. Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukuat*, (sad. N. Çağatay), c. I-II, Ankara 1979, 270.

5 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, Süleymaniye Küt. Esad Efendi, nr. 2242, vr. 37a; Mehmed Necati, *Ez-Menâkıbât-ı Gazâ ve Cihad*, Topkapı Sarayı Ktp. Revan, nr. 1308, vr. 11b; Mehmed Halife, *Tarih-i Gılmânî*, İstanbul 1340, 88; Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, c.6, 379-380; *Netâyic ü'l -Vukuat*, I-II, 270.

Kapının biri Beç kapısıdır ki batı yönüne nazırdır. Diğerine Komaran kapısı derler. Doğudan kible cihetine açıktır. Komaran kapısından Beç kapısına kadar olan kısım büyük bir caddeyi andırır; birinden diğeri açıkça görülür.

Kalenin tüm duvarları baştanbaşa sert metin tuğlalarla inşa olunmuştur. Taştan eser yoktur. Duvarının kalınlığı elli adımdır. Çevresi dağlar gibi toprak yığılıdır".⁶

Bu topraktan dağın oluşturulmasına Cevahirü't-Tevarih'te geniş yer verilmiştir:

"Âl-i Osman'da Uyvar kalesine benzer bir kale yoktur. Bu kale normal bir palanga halinde iken Nemçe çasarı ile Orta Macar kralı anlaşırlar. Uyvar kalesini öyle bir hale koyalım ki hiç bir düşmanın el vurmaya imkânı olmasın, diyerek harekete geçerler. Dört bir yandaki halka, Uyvar kalesine toprak getirmelerini tembih ederler. O zamandan bu ana (sefer zamanı) gelinceye kadar her sene büyük cemiyetler teşkil olunmuş. Gelenlerin kimi bir araba kimi bir iki yük, kimi bir kaç torba toprak getirip yığarlarmış. Yine haftanın Pazar gününde ve diğer günlerinde her kim Uyvar kalesine gelse, omzunda veya yükünde toprak olmadıkça kale zabitleri içeri almazlarmış. Bu hal üzere 50-60 sene zarfında toprak yığıp büyük bir dağ etmişler. Böylece düz ovada emsali ve numûnesi olmayan sun'î bir dağ ortaya çıkmış. Bu dağın çevresi ise metin bir duvarla çevrilmiş olup safi tuğladandır. Duvarın yüksekliği beş metre, hendeğin derinliği ise beş kulaçtır. Sofya kalesi buraya benzemekte ise de Uyvar ona göre üç kat daha sarptır".⁷

Fazıl Ahmed Paşa sadarete gelişinin ilk yılında gerçekleştirdiği Avusturya seferinde, bu fevkalade müstahkem mevki 38 günlük kuşatmanın ardından fethederek (24 Eylül 1663) devletine kazandırdı. Bu seferde Uyvar ile birlikte Avusturya'dan dört büyük kale, otuza yakın palanga ve yedi yüz civarında köy ilhak edilmiş bulunuyordu.⁸ Osmanlılar hiçbir müslüman

6 *Seyahatnâme*, c. 6, 379-380.

7 *Cevâhirü't-Tevarih*, vr. 37a.

8 Geniş bilgi için bk. *Cevâhirü't-Tevarih*, vr. 30a-38b; Erzurumlu Osman Dede, *Tarih-i Fazıl Ahmed Paşa*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 909, vr. 9-12a; Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi* (neş. A. Refik) I, İstanbul 1928, 215 vd.; *Menakibât-ı Gaza ve Cihad*, vr. 4-16a.; Raşid, *Tarih I*, İstanbul 1282, 25-

nüfusun bulunmadığı bu geniş uç eyaletinde kısa bir sürede teşkilatlarını kurarak, arazinin tahririni gerçekleştirmişlerdir.

Fazıl Ahmed Paşa bir ayı aşkın bir süre Uyvar kalesinde kalarak tahkimatını güçlendirdi. Surların yıkılan yerlerini tamir ettirdi. Doldurulan hendekler yeniden ve daha derin olarak açılırken üzerine köprüler yapıldı. Kaleyi muhafaza için yeniçeri, fâris, topçu, cebeci, azeb, martolos, çavuş ve kâtip sınıfından olmak üzere tamamı dört bin kişi görevlendirildi ve yevmiyeleri 38,700 akçe olarak belirlendi. Kalenin muhafazasına eyaleti askeriyle birlikte Budin valisi Sarı Hüseyin Paşa getirildi.⁹ Böylece Osmanlılar'ın Uyvar'da 23 yıl devam edecek hakimiyetleri ve idareleri başlamış oluyordu.

Bilindiği üzere klasik dönem Osmanlı siyaset nazariyesinde toplum iki kısma ayrılır, özel bir statüye sahip, vergiden muaf idareci ve kamu hizmetlileri zümresine askerî denilirdi.¹⁰ Yeniçeriler, topçular, azebler, cebeciler ve gönüllüler gibi fiilen askerlik hizmetinde olanlar, köprücü, derbentci, tuzcu, atmacacı gibi geri hizmetinde bulunanlar, kâtip, mültezim, emin ve muhassıl gibi idarî ve malî sahada hizmet görenler, imam, hatip, müezzin ve cüzhân gibi din görevlileri, askerî sınıfın temel unsurlarıdır.¹¹ Ayrıca muafiyet beratına sahip kişiler ile seyyid ve şerif gibi peygamber soyundan gelenler vergiden muafiyetlerine nisbetle bu imtiyazlı gruba dahildiler.

Uyvar muhafazasında görevli ve tamamı mevâcib alan yeniçeri, topçu, cebeci, fâris, azeb, martolos ve çavuş sınıfının miktarını, seferi konu edinen müellifler dört bin asker olarak belirtmişlerdir. Oysa gerek hazine gerekse yoklama defterlerinden Uyvar muhafızlarının bu rakama genelde ulaşamadık-

50; Ahmet Şimşirgil, Osmanlıyı Yükselten Zaferler, *Osmanlı 1*, Ankara 1999, 362-365.

9 *Tarih-i Fazıl Ahmed*, vr.13a-14b; *Silahdar Tarihi*, I, 282,293.

10 Halil Sahillioğlu, "Askerî", *DİA*, c. 3, İstanbul 1991, 488-489.

11 Defterlerde askerî gruplar hakkında genel malumat verilmeden önce umumiyetle: *El-mevâcib-i hademe-i câmi-i şerif ve huddâm-ı mürtezîkagân ve katibân-ı divan ve çavuşân-ı divân ve yeniçeriyân-ı yerliyân ve cebeciyan ve mustahfizân-ı enderûn ve topçuyân-ı yerliyân ve gönüllüyân ve Fârisân-ı evvel ve sâni ve sâlis ve râbi' ve hâmis ve azeban-ı enderûn ve kapudanân ve martolosân ve mustahfizân-ı bîrun ve mustahfizân-ı kal'a-i Şurân tâbi kal'a-i Uyvar* ifadeleri yer almakta ve açık bir şekilde Uyvar'daki askerî grupları ortaya koymaktadır. Bk. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı defteri, Büyük Kale Kalemi (D.BKL.)*, 32195, s. 4; *Bâb-ı Defteri, Başmuhasebe Uyvar hazinesi (D.BŞM UYH.)*, 17084, s. 2; *Bâb-ı Defteri, Başmuhasebe (D.BŞM)*, 229.

ları görülmektedir. Ancak Uyvar eyâletinin teşkilinden sonra hudut mıntıkası ileriye doğru kaymış olduğundan, iç kısımda kalan bir takım kaledeki kuvvetlerden kimisi daimî, kimisi de geçici olmak üzere bu mıntıkada görevlendirilmişlerdir. Bunlardan Semendire sancağına bağlı Gradeşka kalesi neferâtından bir kısmı, daimî olarak Uyvar'da konuşlandırılmıştır.¹² Eğri sancağı züama ve timarlıları ise, cebelüleriyle birlikte alaybeyilerinin komutasında sefer mevsimi geldiğinde Uyvar kalesinde muhafaza hizmetine veriliyor, sefer mevsimi geçip kasım ayı geldiğinde tekrar vilâyetlerindeki vazifelerine dönüyorlardı.¹³ Kezâ, Sirem ve Pogeja sancakları züema ve timarlı sipahilerinin de Uyvar'da vazife yaptıkları görülmektedir.¹⁴ Dolayısıyla sefer mevsimlerinde Uyvar muhafızları miktarının önemli ölçüde arttığı anlaşılmaktadır. Ancak Eğri, Sirem ve Pojeja birliklerinin miktarı, hakkında bir bilgi olmadığı için kesin bir rakam vermek mümkün değildir. Bizim burada vereceğimiz bilgi doğrudan Uyvar hazinesinden ücret alan Uyvar askerî sınıfı ile Uyvar'da görevli dergâh-ı âli neferleri hakkında olacaktır.

1. Fiilen Askerlik Hizmetinde Olanlar

Osmanlı devletinin merkezinde kapıkulu askeri olduğu gibi, özellikle hudut kalelerinde de muntazam ve her sınıftan birlikler bulunmaktaydı. Bu askerî gruplara genel olarak "serhat kulu" veya "yerli kulu" adları verilmiştir. Yerli kulu kuvvetlerinin yanı sıra önemli hudut kalelerine merkez kuvvetlerinden de birlikler gönderilirdi. Bunlar yerli kulu sınıfından, "dergâh-ı âli" namıyla ayrılırlardı. Uyvar'da hemen her sınıftan teşekkül ettirilen yerli kulu kuvvetlerinin yanı sıra, yeniçeri, cebeci, ve topçulardan müteşekkil dergâh-ı âli askerlerinin de vazife yaptıklarına şahit olmaktadır.

Hudutlarda görev yapmaları ve her zaman için düşmanlarla muharebeye girmelerinin muhtemel olması dolayısıyla yerli kulu neferâtının seçilmiş askerlerden teşkil olunmasına dikkat edilmekteydi. Bu sebeple yerli kulu askerleri yüksek bir itibara sahipti. Harbe hazırlık için devamlı surette talim ve terbiye halinde tutulmaları istenmekteydi.¹⁵ Bu askerî grupların en büyük âmiri

12 BOA, *Maliyeden Müdevver(MAD)*, 248, s. 33; *D.BKL*, 32195, s. 17.

13 BOA, *Bâb-ı Asafi, Nişan Kalemî (A.NŞT)*, 51, vr. 54; BOA, *Bâb-ı Asafi, Divan Kalemî (A.DVN)*, 47, vr. 47.

14 BOA, *Tahrir Defteri (TD)*, 698, s. 6-7; *A.NŞT*, 99, v. 14.

15 Bk. Graf Marsilli, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitâtına Kadar Askerî Vaziyeti* (trc. Kaymakam Nazmi), Ankara 1934, 108-109.

alaybeyi idi. Alaybeyleri harp işlerinde kabiliyeti ve tecrübesi yüksek, serhat işlerine son derece vâkıf ve Türkçe'den başka birkaç dil bilir kişilerden seçilmekteydi.¹⁶ Ayrıca askerin mevâcibine tayin olunan cizye ve sâir gelirlerin toplanmasına nezâret etmesi dolayısıyla doğru, sadık, güvenilir ve dindar kişilerden olmaları tercih edilmekteydi.¹⁷

İlk Uyvar alaybeyi Ahmed Bey'di. Ancak o, kısa bir süre sonra görevinden alınmış ve yerine Zülfikar Bey tayin olunmuştur.¹⁸ Zülfikar Bey yaklaşık on yıl bu görevde kalmıştır. Belki de bu uzun görev süresi, hakkında bir takım suistimal iddialarının yayılmasına veya aleyhinde bir cephenin oluşmasına yol açmıştır. Nitekim Uyvar beylerbeyi Mustafa Paşa'nın mîrî malların tahsilinde sorumsuz davrandığını, bu itibarla cizyelerin toplanamadığını bildiren arzı üzerine Zülfikar Bey görevinden azledilip yerine Hasan Bey getirilmiştir (28 Ca 1087/8 Ağustos 1076).¹⁹ Ancak ertesi yıl Uyvar muhafızı Hacı Ali Paşa, Zülfikar Bey'in elinden alaybeyliğinin gereksiz yere alındığını aslında kendisinin bu göreve lâıyk bir kimse olduğunu bildirip tekrar görevine iadesini temin etmiştir (10 L. 1088/6 Aralık 1677).²⁰ Uyvar alaybeylerinin dışında, yine kalede görevli Pojega ve Sirem muhafızlarının komutanı durumundaki alaybeylerinin tayinleri de Uyvar beylerbeyinin arzı ile gerçekleşmekteydi.²¹

1664-1667 yılları arasında Uyvar'da 2546, Şuran'da 42 ve Gradeşka neferleri ise 218 olmak üzere toplam 2806 kişi görev yapıyordu.²² 1668'de Uyvar hazinesinden mevâcib olan asker sayısı 2835 iken²³ bu tarihten sonra özellikle dergâh-ı âli yeniçeri miktarındaki azalma ile bu sayı 2200'lere düş-

16 G. Marsilli, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Askeri Vaziyeti*, 109.

17 BOA, *Bâb-ı Asafî, Ruus Kalemi (A.RSK)*, 94, vr. 5.

18 BOA, *TD*, 698, s. 4, 9.

19 BOA, *A.RSK*, 95, vr. 15.

20 Hacı Ali Paşa arzında "...Sâbık Uyvar sancağı alaybeyisi olan Zülfikâr yarar ve emekdâr ve müsta'kim ve dindâr ve umûr-ı serhâd ahvâlinden haberdâr ve alaybeyilik hizmetinde istikâmet üzere hizmette iken hâlâ alaybeyisi olan Hasan mezbûrun alaybeyilik hilâf-ı emr ve bir ta'rik ile alup hayli özür itmeğın livâ-i mezbûr alaybeyiliği giru Zülfikâr bendelerine sadaka ve inâyet olunmak ricâsına" demektedir. BOA, *A.RSK*, 94, vr. 15.

21 Uyvar kalesi muhafazasındaki Pojega sancağı alaybeyisi Hüseyin şehid olarak vefât ettiğinde yerine Uyvar beylerbeyisinin arzıyla 20,000 akçe zeamete mutasarrıf Hasan Bey getirilmiştir (18 Recep 1086/26 Eylül 1676), BOA, *A.NŞT*, 99, v. 14.

22 BOA, *D.BŞM UYH*, 17081, s. 16-28.

23 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 33.

müştür.²⁴ 1675 yılında dergâh-ı âli grupları hariç yerli sınıfı miktarı 1371 olmuştur.²⁵ Bu yaklaşık yüzde seksene varan bir artış demektir. Dolayısıyla Uyvar'da devamlı değişkenlik arzeden dergâh-ı âli gruplarından ziyâde zamanla yerli sınıflara doğru bir ağırlık verildiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1678 yılında dergâh-ı âli yeniçerilerinin 750 olması²⁶ bu tezimizi güçlendirmektedir. Ancak 1683 yılında yeniden başlayan Osmanlı-Avusturya savaşları, hudut kalelerindeki asker miktarlarının önemli ölçüde artmasına sebep olmuştur. 1685'de Uyvar kalesindeki dergâh-ı âli yeniçerileri önceye göre üç buçuk kat artarak 2458 sayısına ulaşmıştır.²⁷

Fiilî askerlik hizmetinde bulunan hemen her sınıfta bir ağa veya dizdar, kethüda, kâtip, çavuş ve alemdar bulunmaktadır. Ağa veya dizdar o sınıfın en büyük amiri olup bütün neferâtın kumandanıdır. Kethüda ise bölüğün hemen her işinde ağanın yardımcısıdır. İşlerin takipçisi mevkiindedir. Kâtip, askerlere ait eşyaların kayıtlarını tutmaktadır. Çavuş, bölüğün iaşe vazifesini görmek ve her türlü harp levazımını hazır etmekle görevlidir. Bayraktarlar ise mensup oldukları bölüğün bayrağını taşımakla yükümlüdürler. Ayrıca her sınıf, kendi içinde bölük veya oda denilen ve miktarı ocağın mevcuduna göre değişen (genelde 7-12 arası) gruplara ayrılırdı. Bu birliklerin başındaki âmirlere ise serbölük (bölükbaşı) denilirdi.

Yerli askerî sınıfların yüksek rütbeli subaylarının azli veya vefâtı durumlarında yerlerine yapılacak tayinler, genellikle defterdarların tezkiresiyle olmaktadır.²⁸ Ancak askerî sınıflara komuta eden ağa veya dizdarların da zaman zaman tayinlerde rol oynadıkları gözlenmektedir. Nitekim mustahfızân katibi Ali b. Hasan vefât edince, dizdar Mustafa'nın arzuhali üzerine Ahmed'in tayini ferman olunmuştur.²⁹

24 Dergâh-ı âli yeniçerileri 1079'da 1214 iken (*D.BŞM*, 248, s.33) ertesi yıl 969 olmuş (*D.BŞM*, 248, s. 33), 1082'de ise 873'e düşmüştür (BOA, *Ali Emiri*, IV. Mehmed, 6270).

25 BOA, *D.BKL*, 32195.

26 BOA, *Bâb-ı Defteri, Yeniçeri Kalemî (D.YNÇ)*, 33954, s. 10.

27 BOA, *D.YNÇ*, 33980, s. 2-36.

28 17 Şevvâl 1080 (10 Mart 1670)'de Farisan bölüğü alemdarı İbrahim'in yerine defterdar Osman Efendi tezkiresiyle Zülfikar getirilmiştir. BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler (MAD)*, 2052, s. 7. Yine Azepler ağası Mustafa'nın azli üzerine aynı şekilde Mustafa b. Hüseyin tayin olunmuştur (25 Receb 1079/29 Aralık 1668), *MAD*, 2052, 10.

29 BOA, *MAD*, 2052, s. 5.

Uyvar'daki yerli askerî sınıf mensupları genellikle Rumeli kaleleri olmak üzere, Anadolu ve hatta Arabistan mıntikasına da mensup idiler. Neferâtın isimleri altına yazılan şehirlerine bakılırsa ekserisi Estergon, Belgrad, Bosna, Budin, Banaluka, Tımışvar, Oyluk, Pogeja, Peçuy, Gradeşka, Hudvar, Darde, Ösek, Siçan ve Tıvornikli idiler. Diyarbekir, Erzurum, Van, Amasya, Konya ve Malatya ile İskenderiye ve Haleb gibi yerlerden neferler de mevcuttu. Bu arada dikkati çeken bir husus 1665'de bütün sınıflar içerisinde 3-4 civarında Uyvar'a mensup nefer varken, 1675'de her sınıfta üç veya dört tane olmuştur.

Ayrıca 1665'de Yusuf bin Abdullah (gönüllü), Şahin b. Abdullah (cebeci), Hasan b. Abdullah (kapudan) ve Yağan b. Abdullah (kapudan) gibi kale muhafazasında görevli Uyvarlıların isimleri dikkate alınırca bunların fetih-ten sonra İslâmiyet'i kabul ettikleri söylenebilir. 1665 yılında muhafız kitalarında görev yapan Uyvar asıllıların hepsi de müslüman ismini taşımaktadırlar. Şimdi Uyvar kalesindeki askerî sınıfları sırasıyla gözden geçirelim.

a. Yeniçeriyân-ı kal'a-ı Uyvar

Kale garnizonlarının asıl kuvvetini genellikle yeniçeri birlikleri oluşturuyordu. Uyvar fethedildiğinde muhafaza ve idarî işler için orduda bulunan dergâh-ı âli yeniçerileri ve sipahilerinden bir kısmı buraya tayin edilmişti. Dergâh-ı âli yeniçerileri genellikle nöbetle ve üçer sene müddetle kalelerde muhafızlık ederlerdi.³⁰ Uyvar'da da aynı uygulamanın devam edip etmediği veya ne kadar süreyle görevde kaldıklarına dair bilgi yoktur. Kalede dergâh-ı âli yeniçerilerinin yanı sıra, yerli yeniçeri sınıfı da ihdâs olunmuştu. Bunların daimî olmaları dolayısıyla, zaman içerisinde dergâh-ı âli gruplarının miktarı azalırken yerli sınıfınunki artmıştır.

Uyvar'daki yerli kulu yeniçerileri, 1664'ün başında 80 iken³¹, aynı yıl içerisinde önce 165³² sonra 201 olmuştur.³³ 1665-1668 senelerinde 205-

30 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 2.

31 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 4.

32 BOA, *MAD*, 2052, s. 11-14.

33 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 17.

207 arasında değişen miktarları³⁴, 1669'da büyük ölçüde artarak 415'e yükselmiştir³⁵. 1675'de ise 389 yerli yeniçeri mevcuttur.³⁶

Yerli yeniçerilerin en büyük âmiri ağadır. 1665'de ağanın kâtip tinvanıyla bir yardımcısı ve bir bölük imamı varken³⁷, 1675'de iki halife ile bir duagû da bunlara eklenmiştir.³⁸ 1665'de yeniçeriler dördü piyade, biri kethüda olmak üzere şamamı 11 bölüğe ayrılmıştı. Piyade bölüklerinin âmiri serpiyade denilen yayabaşlılar idi. Bunların yevmiyeleri 35'er akçe idi. Diğer yüksek rütbeli zabitleri kethüda, seroda, alemdar ve vekilharç idiler. Kethüdaların yevmiyesi 15; seroda, alemdar ve vekilharçları 8; diğer nefe-râtınki ise 7'şer akçe idi.³⁹ Ayrıca zabitlere aylık birer erlere ise yarımşar kile zahire verilmekteydi.⁴⁰ 1675'de ise yerli yeniçeriler altı bölük ve dört cemaate ayrılmış olup mevâciplerinde bir fark yoktur.⁴¹ Yerli yeniçerilerin 1665 ve 1675 yıllarındaki büyük zabitleri ile aldıkları yevmiyeleri ekteki 1. listede gösterilmiştir.

Uyvar'da görev yapan dergâh-ı âli yeniçerileri ise 1664'de 1020 iken 1665'te 310 daha ilâveyle 1430 olmuş⁴² ve bu sayıyı 1666'ya kadar muhafaza etmiştir. Bu tarihten itibaren dergâh-ı âli yeniçerilerinde sistemli bir düşüş gözükmemektedir. 1667'de 1189⁴³, 1668'de 1214⁴⁴, 1669'da 969⁴⁵, 1671'de 872⁴⁶, 1678'de 750⁴⁷ olmuştur. Ancak 1682'den itibaren gelişen hudut hadiseleri Uyvar'daki dergâh-ı âli yeniçerilerinin artmasına yol açmıştır. Nitekim Uyvar'ın Avusturyalılar tarafından işgalinden hemen önce 1685 yılı başında dergâh-ı âli yeniçerileri 2458 olarak görülmektedir.⁴⁸ Dergâh-ı âli

34 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 17.

35 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 33.

36 BOA, *D.BKL*, 32196, s. 6.

37 BOA, *MAD*, 2052, s. 11.

38 BOA, *D.BKL*, 32196, s. 2.

39 BOA, *MAD*, 2052, s. 11-14.

40 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 17.

41 BOA, *D.BKL*, 37196, s. 2-6.

42 BOA, *Kamil Kepeci (KK)*, *Büyük Ruznamçe Kalemî*, 1960, s. 56.

43 BOA, *MAD*, 6557, s. 504-516

44 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 33.

45 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 33.

46 BOA, Ali Emiri, IV. Mehmed, 6270.

47 BOA, *D.YNÇ*, 33954, s. 2-10

48 BOA, *D.YNÇ*, 33980, s. 2 vd.

yenîçerileri aldıkları yevmiyeler dikkate alındığında yerli sınıfın gerisinde kalmaktadır. Bunların en büyük zabitleri 24 akçe alırken diğerk zabitler 8-10, neferât ise 3-4 akçe arasında yevmiye alıyorlardı.⁴⁹

b. Cebeciyan-ı kal'a-ı Uyvar

Cebeciler, Osmanlı Devleti'nin merkez kuvvetlerini meydana getiren kapıkulu ocaklarının yaya kısmındadırlar. Görevleri yenîçerilere ait harp malzemesini tedarik ve muhafaza ile, sefer zamanında belirlenen yere nakletmekti.⁵⁰ Osmanlıların merkezde cebehane adı verilen silah depoları olduğu gibi hudut ve sair kalelerinde de ayrıca depoları bulunuyordu. Dolayısıyla buralarda mevcut harp mühimmatının muhafazası ve tamiri için bir cebeci kuvveti mevcut olurdu. Nitekim Uyvar kalesinde de bir cebehane ve burada görevli cebeciler yer almaktadır.

Uyvar'daki cebeciler de yenîçeriler gibi dergâh-ı âli ve yerli cebeciler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadırlar. Yerli cebeci sınıfının sayısı, 1664 yılı başında 14 iken⁵¹, aynı yılın ikinci yarısında 30 olmuştur⁵². Bu sayı 1666-1669 senelerinde ise 25 kişiye düşmüştür.⁵³ 1675'de ise belki de dergâh-ı âli cebecileri sınıfındaki azalmaya paralel olarak yerli sınıfın miktarı büyük ölçüde artarak 71 olmuştur.⁵⁴

Yerli cebeciler bir ağanın komutası altında bölüklere ayrılmışlardı. Her bölüğün başında bir serbölük bulunuyordu. Diğerk yüksek rütbeli zabitleri kethüda, katip, çavuş, ve alemdar idi. Yerli cebecilerin 1665 ve 1675 yıllarındaki zabitleri ile aldıkları yevmiyeleri ekteki 2. listede gösterilmiştir.

Dergâh-ı âli cebecilerinin ilk nüvesini, Uyvar kuşatması sırasında serdengeçti yazılan 150 kişiden hayatta kalan 130'u teşkil etmiştir.⁵⁵ Bunlar fetihle birlikte üçer akçe yevmiye ile kaleye cebeci yazılmışlardır. 1664'de dergâh-ı âli cebecileri 151 iken, 1665'te 58 nefer daha ilave ile 209 olmuş-

49 Bk. BOA, MAD, 6557, s. 504-508; D.YNÇ, 33954, s. 2-6; D.YNÇ, 33980, s. 2-12.

50 Bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları I*, Ankara 1984, 4-12.

51 BOA, D.BKL, 32187, s. 2.

52 * BOA, MAD, 2052, s. 8.

53 BOA, D.BŞM UYH., 17081, s. 20; D.BŞM, 248, s.33.

54 BOA, D.BKL, 32195, s. 6-7.

55 Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları I*, 7.

tur.⁵⁶ 1665-1669 senelerinde bu sayı 180-200 arasında değişmiştir.⁵⁷ Bu eksilme muhtemelen yoklamaya katılmayanlar sebebiyledir. 1674 yılından sonra ise dergâh-ı âli cebecileri yarı yarıya azalarak 95'e düşmüştür.⁵⁸ Buna paralel olarak yerli cebeci sınıfının miktarı artmıştır. 1679 yılında ise dergâh-ı âli cebecilerinin miktarı 78'e inmiştir.⁵⁹ 1681 yılına gelindiğinde Avusturya ile ilişkilerin bozulması nedeniyle, dergâh-ı âli yeniçerilerinde olduğu gibi, cebeciler sınıfında da bir artış görülmeye başlanmıştır. Bu tarihte dergâh-ı âli cebecileri tekrar 171'e kadar çıkmıştır.⁶⁰

Yeniçerilerde olduğu gibi dergâh-ı âli cebecileri de yefli sınıfa göre daha az mevâcib almaktadır. Yerli cebeci neferâtının 8-9 akçe almasına karşılık dergâh-ı âli cebecilerinin yevmiyeleri 4-8 akçe arasında değişmektedir. Zabıtları ise 8 ila 12 akçe arasında almaktaydı.

c. Topçuyân-ı kal'a-i Uyvar

Osmanlılarda topçu sınıfı top imal edenler ile muharebelerde veya kale savunmalarında top kullananlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştı. Merkezdeki dergâh-ı âli (kapıkulu) topçularından bir kısmı, belirli sürelerle hudut kalelerinde muhafazaya gönderilirdi. Uyvar'da bu dergâh-ı âli topçularından başka yerli kulu topçular da bulunmaktadır. Ancak bunlar genellikle görüldüğü üzere tımarlı değil maaşlı bir sınıftır.

Fetihten hemen sonra Uyvar muhafazasında kalmak üzere, dergâh-ı âli topçuları olarak 28 kişi kaydedilmişken, bilahare 32 nefer daha yazılarak 60'a çıkarılmıştır.⁶¹ Dergâh-ı âli topçuları, yoklamadan kaynaklanabilecek küçük değişiklikler istisna edilecek olursa bu miktarını 1681 yılına kadar muhafaza etmiştir.⁶² Yalnız 1665-1667 yıllarına ait bir mevâcib defterinde Uyvar muhafazasındaki dergâh-ı âli topçuları beş ağa ve bir kethüda bölüğü ile ve elli

56 BOA, *KK, Büyük Ruznamçe Kalemi*, 1960, s. 57.

57 BOA, *MAD*, 7235, s. 2, 75; *D.BŞM*, 248, s. 33.

58 BOA, *MAD*, 6698, s. 107, 289.

59 BOA, *Ali Emiri*, IV. Mehmed, 2607.

60 BOA, *MAD*, 791, s. 39.

61 BOA, *KK, Büyük Ruznamçe Kalemi*, 1960, s. 57.

62 BOA, *MAD*, 7235, s. 305; *Ali Emiri*, IV. Mehmed, 8225, 509; *D.BŞM*, 248, s.33; *MAD*, 6698, s. 465; *MAD*, 791, s. 8.

üç cemaatte toplam 1414 kişi olarak görülmektedir.⁶³ Bu özel bir durum veya görev ile ilgili olmalıdır. Zira başka hiçbir defterde bu miktarda topçu neferine rastlanmamıştır.

Yerli topçu sınıfı miktarı ise 1664'de önce 6 iken aynı yıl 19'a çıkarılmış⁶⁴ ve bu miktarını 1669 yılına kadar devam ettirmiştir. 1675 yılında ise yerli topçu sınıfı miktarı önemli ölçüde artarak 56 olmuştur.⁶⁵ Yerli topçu sınıfı, topçu ağasının emir ve kumandası altında üç bölüğe ayrılmışlardı. Her bölükte bir serbölük bulunuyor ve 1665'de 3-5, 1675'de ise 16'şar nefer yer alıyordu. Topçuların diğer yüksek rütbeli zabitleri alemdar, kethüda, kâtip, ça-
vuş ve duagüy idi.

Yerli topçu sınıfının 1665 ve 1675 yıllarındaki zabitleri ile aldıkları yevmiyeleri ekteki 3. listede gösterilmiştir.

d. Mustahfızân-ı kal'a-ı Uyvar

Taşradaki hudut kalelerinde muhafaza hizmetiyle görevlendirilen yeniçerilerden bir kısmı, aileleriyle birlikte orada ikamete memur edilirdi. Bu şekilde tertip olunan askerî sınıfa mustahfızân denilmektedir.⁶⁶ Uyvar'daki mustahfız birliği neferlerinin, aileleriyle beraber oturup oturmadıklarına dair bir malumat yoktur. Mustahfızlar muhafaza hizmetlerinin yanısıra, Uyvar eyâletine ait vergilerin toplanmasında da görev almaktaydı.⁶⁷

Uyvar'daki mustahfız birliği, 1664 yılı başında 108 iken⁶⁸, aynı yıl içinde 96'ya düşmüştür.⁶⁹ 1665'de 91, 1666'da 98⁷⁰, 1667-1669 arasında 90 olan⁷¹ mustahfız grubu 1675'de artarak 141'e ulaşmıştır.⁷²

63 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 2.

64 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 4; *MAD*, 2052, s. 9.

65 BOA, *D.BKL*, 32195, s. 7.

66 Seyyid Muhammed es- Seyyid Mahmud, *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul 1990, 185-186.

67 BOA, *MAD*, 2052. Defter ortasına ilâve.

68 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 2.

69 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 4.

70 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 19.

71 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 19; *D.BŞM*, 248, s. 33.

72 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 5-6.

Mustahfızlar, dizdarın emri altındadırlar. Kethüda, kâtip, çavuş, alemdar ve duagû diğer yüksek rütbeli subaylardır. Mustahfız sınıfı, 12 bölüğe ayrılmış olup 1665'de bölüklerde 6-10 arası nefer, 1675'de ise 11 bölükte 10'ar, son bölükte ise 13 nefer bulunuyordu. Her bölüğün başında bir serbölük görev yapıyordu.

Uyvar kalesindeki mustahfızlardan ayrı olarak kalenin varoşunda görev yapan küçük bir mustahfız birliği daha vardı. Bu birlikte 1669'da 10 nefer varken⁷³, 1675'de bu sayı 39 olmuştur.⁷⁴ Bunların başında da bir dizdar bulunmaktadır. Kethüda ve alemdar diğer zabıtlere aittir. Dört bölük olup her bölükte 7-8 arası nefer vardır. 1669'da dizdar olan Zülfikar 40 akçe; kethüda Mehmed 20 akçe, alemdar İbrahim Bosnevî 12 akçe, serbölükler 12'şer, neferler ise 9'ar akçe yevmiye alıyorlardı.⁷⁵

1665 ve 1675 yıllarında Uyvar'daki mustahfız subayları ile aldıkları yevmiyeleri ekteki 4. listede gösterilmiştir.

e. Gönüllüyân-ı kal'a-ı Uyvar

Gönüllüler, genellikle serhat boylarında yerli halkın İslâmiyet'i kabul etmiş olanlarından teşkil olunur ve yerli kulu askerlerinin süvari kısmını meydana getirirlerdi.⁷⁶ Klara Hegyi, gönüllüler hakkında bilgi verirken, onların kale muhafızları içerisindeki grupların en mümtaz kısmı olduklarını kaydetmektedir. Buna misâl olarak da ödeme defterlerinde onların ilk önce yazıldıklarını ve 1543 yılı itibariyle diğer muhafız sınıflarının fertleri 6-8 akçe alırken onların 10-15 akçe aldıklarını göstermektedir.⁷⁷

Gerçekten Uyvar'da da Gönüllü sınıfının üstünlüğü bariz bir şekilde görülmektedir. Her ne kadar mevâcib defterlerinde ilk önce yazılmamakta iseler de ağa ve diğer zabitan ile neferlerinin aldıkları ücretler karşılaştırıldı-

73 BOA, D.BŞM, 248, s. 33.

74 BOA, D.BKL, 32195, s. 15.

75 BOA, D.BKL, 32195, s. 14-15.

76 C. Finkel, 1605 yılı sonrasında Eğri, Buda, Kanije ve Bosna vilayetlerine gönderilen gönüllerin atlı ve piyade sınıfından olduklarını belirtir. Bk. *The Administration of Warfare: The Ottoman Military Campaigns in Hungary, 1595-1606*, Viyana 1988, 30.

77 K. Hegyi, "The Ottoman Military Force in Hungary", *Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent* (ed. Geza David ve Pal Fodor), Budapeşte 1994, 136-137.

ğında, bu üstünlük ortaya çıkmaktadır. Gönüllülere verilen bu özellik hudut boylarında genç ve yiğit kimselerin İslâm'ı seçmelerine teşvik manasını da hatıra getirmektedir. Nitekim Uyvar asıllı dört kişi gönüllü neferleri arasında yer almaktadır. Yine 1675'de yaklaşık 25 kişinin *divâne* lakabını taşıması bunların ömürlerini hizmete adanmış insanlar olduklarını göstermektedir.⁷⁸

Uyvar kalesindeki gönüllü neferi sayısı 1664-1669 yılları arasında yoklamadan dolayı ortaya çıkan bir iki değişiklik hariç tutulursa 150 civarında iken⁷⁹, 1675'de artarak 213 olmuştur.⁸⁰ Ocağın amiri gönüllü ağasıdır. Kethüda, katip, duagüy ve alemdar diğer subaylarıdır. Gönüllü neferleri yirmi bölüğe ayrılmış olup her biri bir bölükbaşının emrindedir. Bölüklerde 1665'de 6-12 arası nefer varken 1675'de 10'ar nefer yer almıştır.

1665 ve 1675 yıllarında Uyvar'daki gönüllü zabitleri ile aldıkları yevmiyeleri ekteki 5. listede gösterilmiştir.

f. Fârisân-ı kal'a-ı Uyvar

Fâris, Arapça bir kelime olup atlı, süvari demektir. Çoğulu fârisandır. Eyâletlerle, hudutlardaki muhafız askerler hakkında kullanılmıştır. Süvari oldukları için bunlara atlı ulufeli de denilirdi.⁸¹

K. Hegyi, garnizonlarda görev yapan süvari gruplarından beşlü ve ulufeciyan-ı süvari sınıflarının da fârisân ile eş anlamlı olduklarını ve her zaman birbirleri yerine zikredildiklerini belirtmektedir⁸². Uyvar tahrir defterinde, beşlüyan nâmı ile birkaç nefer mevcut olduğu halde mevâcib defterlerinde geçmemesi bunların fârisânlar içinde zikredildiklerini hatıra getirmektedir.

Uyvar'daki fârisân sınıfı önemine göre fârisân-ı evvel, fârisân-ı sâni, fârisân-ı salis, fârisân-ı râbi ve fârisân-ı hamîs olmak üzere beş ortaya ayrılmıştı. Bunlardan fârisân-ı hamîs grubu kalenin varoşunda görevliydi. Bu fârisân grupları arasında en dikkati çeken özellik ağalarının yevmiyesi ile alakalıdır.

78 BOA, *D.BKL*, 32195, s. 8-9.

79 BOA, *D.BKL*, 32195, s. 2,4; *MAD*, 2052, s. 6-7; *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 22; *D.BŞM*, 248, s.33

80 BOA, *D.BKL*, 32195, s. 8-9

81 M. Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, İstanbul 1983, 589; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara 1996, 60-61.

82 K. Hegyi, "The Ottoman military force in Hungary", 137.

Birinci gruptan aşağı doğru inildikçe ağalarının yevmiyesi de düşmektedir. Çeşitli tarihlerde fârisân gruplarının miktarları ekteki 6. listede gösterilmiştir.

Her fârisân grubu bir ağanın idaresi altındaydı. Kâtip bir tane olup fârisân-ı evvel birliğindeydi. Fârisân-ı evvel neferleri beş diğerleri ise dörder odaya ayrılmış durumdaydılar. Fârisân-ı evvel odalarında 7-8 nefer varken diğerlerinde mevcuduna göre 17-18, 8-10, 10-12, 7-8 arasında değişiyordu. Her odanın başında bir odabaşı görevliydi. Ayrıca her odanın bir alemdarı bulunuyordu.

1665 ve 1675 yıllarında Uyvar'daki fârisân sınıfı görevlileri ile aldıkları yevmiyeleri ise ekteki 7. listede gösterilmiştir.

g. Azebân-ı kal'a-ı Uyvar

Azebler, Osmanlıların ilk devirlerinden XVI. asra gelinceye kadar muharebelerde ön safta çarpışan askerî bir grup iken, bu tarihten sonra daha çok kalelerde muhafaza hizmetinde kullanılmaya başladılar. Bu yüzyılın ortalarında, kara ve deniz azebleri olmak üzere ikiye ayrıldılar. Kara azebleri kale muhafızlığından başka, köprü ve yol yapıcılığı ile lağımçılık işlerinde diğer birliklere yardım ederlerdi.⁸³

Uyvar muhafazasında görevli azebler, 1664-1669 yıllarında 102-125 arasında değişmektedir.⁸⁴ Bu sayının 2-3 değişiklik göstermesi yoklamada mevcut olup olmamaları ile alakalıdır. 1675 tarihinde ise 155'i kalede 45'i ise varoşa olmak üzere azeblerin sayısı 200'e çıkmıştır.⁸⁵ Azebler, ağanın emir ve kumandası altındadırlar. Kethüda, kâtip, çavuş ve alemdar diğer yüksek rütbeli subaylardır.

Azebler sınıfı, reislerin komutası altında riyâset denilen müfrezelere bölünmüştü. Her riyâset iki odaya ayrılıyor ve her odanın seroda nâmıyla bir âmiri bulunuyordu. 1665 ve 1675 yıllarında azebler, 10 riyâset ve 20 odaya ayrılmış durumdaydılar. Odalardaki neferler 1665'de 4-8 arasında değişirken 1675'de 6'şar kişiden ibârettir. 1675 yılında dış kalede (varoş) görev yapan

83 Bk. İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara 1992, 51-53; G. Marsilli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askeri Vaziyeti*, 93.

84 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 2-4; *MAD*, 2052, s. 10; *D.BŞM*, 248, s. 33; *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 24.

85 BOA, *D.BKL*, 32195, s. 12-13.

azeb sayısı ise 45 idi. Mustafa Ağa'nın idaresindeki azeblerin diğer yüksek rütbeli görevlileri Mehmed Kethüda, Alemdar Osman ve Çavuş Hasan'dır. Ayrıca neferâtın bir reis ve bir serodadan oluşan âmirleri bulunmaktadır. Azebler Ağası 50, kethüda 16, çavuş 10, reis 14, seroda 12 diğer neferler ise 9'ar akçe yevmiye almaktaydılar.

Azeblerin 1665 ve 1675 yıllarındaki zabitleri ve aldıkları yevmiyeleri ekteki 8. listede gösterilmiştir.

h. Kapudanân-ı kal'a-ı Uyvar

Osmanlıların nehir boylarındaki kalelerinde bulundurdukları küçük filolarda, muhafız askerler görev yapmaktaydılar. Bunlara, gemi kaptanlarına verilen isme benzer şekilde kapudan denilmiştir.⁸⁶ Nitekim Uyvar'daki muhafız askerî sınıflar arasında da kapudan grubuna rastlanmaktadır. Eyâlette Nitre, Vag ve Jitve gibi küçük, büyük pek çok nehir yer alıyordu. Bu nehirlerden özellikle mühimmat naklinde faydalanılmıştır. Bunların güvenliğini ise kapudan sınıfı sağlamaktaydı.

Uyvar muhafazasında görevli kapudan sınıfı, 1664 yılı başında 30 iken⁸⁷, sonra 24'e düşmüş⁸⁸, 1665'de 28, 1666-1668 yıllarında 34⁸⁹, 1669 yılında ise 25 olmuştur.⁹⁰ 1675'de ise iki katından fazla artarak 66'ya çıkmıştır.⁹¹

Kapudân birliği, ağanın emri altındadır. Diğer yüksek zabitanı kethüda, kâtip ve alemdardır. Askerler 1665'de oda denilen dört, 1675'de ise beş müfrezeye ayrılmış olup, her müfrezenin başında bir seroda (odabaşı) görev yapardı. 1675'de beş müfrezenin sorumlusu olarak bir de reis vardı. Odalarda 1665'de 5-8, 1675'de ise 11'er nefer bulunuyordu.

1665 ve 1675 yıllarında Uyvar'daki kapudan sınıfı zabitleri ile aldıkları yevmiyeleri ekteki 9. listede gösterilmiştir.

86 K. Hegyi, "The Ottoman military force in Hungary", 136.

87 BOA, *D.BKL*, 32187, s.2.

88 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 25.

89 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 25.

90 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 33.

91 BOA, *D.BKL* 32195, s. 13.

1. Martolasân-ı kal'a-ı Uyvar

Osmanlılar, Bizans topraklarında yerleşmeye başlamalarından itibaren yerli hristiyanlardan bazılarını hizmetlerine kabul etmişlerdi. Silah taşımalarına da müsaade edilen bu sınıfa Rumca *martuloz* kelimesinden dolayı Osmanlı resmî kayıtlarında “martolos” denilmiştir.⁹² İlk zamanlarda daha çok casusluk ve habercilikte kullanılan bu grup XV. asrın ikinci yarısında 5-6 bin kişiden ibâret askerî bir birlik haline geldi. Bunlar genellikle Trakya, Makedonya ve Teselya kıtalarındaki yolların ve sarp geçitlerin muhafazası ile görevlendirildiler. XVI. asırdan itibaren bilhassa Bosna ve Macaristan'ın hududa yakın kalelerinde sükûn ve intizamı sağlayan birliklerden biri de martoloslar oldu.⁹³

Martoloslar önceleri yalnız Rumlar'dan alınırken, sonraları diğer hristiyan kavimlere de kapı açılmış, bilahare müslümanlar da bu teşkilât içinde yer bulmaya başlamışlardır.⁹⁴ Nitekim Uyvar'da da Martoloslar müslüman ve hristiyanlardan mürekkep bir cemaat halindedirler. Thomas, Pavlov, Raduce, Yanko, Levan, Marko, Vuka gibi isimler yanında Hasan, Mehmed, Ali, Ömer ve Ahmed gibi isimlerin mevcudiyeti bunu göstermektedir.⁹⁵

Uyvar muhafız birliklerinin ilk teşkili sırasında martoloslar altı zabıt ve on altı nefer olmak üzere 22 kişiden mürekkep iken⁹⁶, aynı yıl içerisinde bu sayı 31'e çıkarılmıştır.⁹⁷ Martoloslar 1675 yılına kadar da bu mevcudunu muhafaza etmiştir. Hemen hemen bütün birliklerin sayısının arttırıldığı 1675 yılında martolosların aynı kalması, bu askerî sınıfın diğer kalelerde de olduğu gibi⁹⁸ ehemmiyetini yitirdiğini göstermektedir.

92 M. Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri*, c. 2. 410.

93 Martoloslar hakkında geniş bilgi için bk. Robert Anhegger, “Martoloslar hakkında”, *Türkiyat Mecmuası(TM)*, VII-VIII(1942), 282-320; Milan Vasic, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Martoloslar”, (trc. Kemal Beydilli), *Tarih Dergisi (TD)*, XXXI (1978), 47-64; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı*, İstanbul 1967, 79-90; Yunus Irmak, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Martolos Teşkilatı hakkında bir çalışma”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 63(Aralık 1989), 185-190; K.Hegyî, *The Ottoman Military Force in Hungary*, 137.

94 Sofya'da mühimmat ve zahire nakliyatını muhafaza ile görevli martoloslardan dördü dışında hepsi müslüman idiler. Bk. Anhegger, “Martoloslar”, 291.

95 BOA, *MAD*, 2052, s. 11; *D.BKL*, 32195, s. 14.

96 BOA, *D.BKL*, 32198, s. 2.

97 BOA, *MAD*, 2052, s. 11.

98 Anhegger, “Martoloslar”, 290-291.

Uyvar'daki martolos birliği ağanın idare ve komutası altındadır. Diğer yüksek zabıtları kethüda ve alemdar olup hepsi müslümanlardan seçilmektedir. İki odaya ayrılan neferlerinin başında odabaşılar görev yapardı. Martolosların 1665 ve 1675 yıllarındaki yüksek rütbeli zabıtları ve aıdıkları yevmiyeleri ekteki 10. listede gösterilmiştir.

Uyvar'daki martoloslar askerî görevlerinin yanı sıra kale çevresinde tarasruflarına verilen tarla ve bahçelerde üretim yaparlardı. Bu takdirde onların hâsıl eyledikleri terekelerinden onda bir öşür alınır.⁹⁹ Toprak hakkı namı ile başka bir ücret talebi kanunen yasaktı.

2. Divan Kâtipleri ve Çavuşları

Bilindiği gibi Osmanlı eyâlet teşkilâtında en üst dereceli askerî ve idarî âmir konumundaki beylerbeyi, askerî zümreye dair çeşitli meseleleri halletmek, bölgesinde güvenliği sağlamak, atama ve terakkileri görüşüp karara bağlamak üzere divan kurardı.¹⁰⁰ Divân-ı hümâyunun küçük bir modeli şeklindeki toplantıya beylerbeyinin başkanlığında hazine defterdarı, timar defterdarı ve timar kethüdası gibi yüksek rütbeli görevliler yanında kâtipler ve çavuşlar da katılmaktaydı.¹⁰¹

Uyvar divan kâtiplerinin miktarı 1664'de önce 4 iken¹⁰², aynı yıl içerisinde 5'e yükselmiştir.¹⁰³ 1666'ye kadar kâtiplerin adedi değişmemiş, 1667'de ise artarak 7'e çıkmıştır.¹⁰⁴ 1669'da ise onbeş olarak kaydedilmesi dikkati çekmektedir.¹⁰⁵ Bu durumun geçici bir görevlendirme veya o sırada ortaya çıkan bir ihtiyacın giderilmesine yönelik olacağı düşünülebilir. Zira aradan altı yıl geçtikten sonra 1675'de katibân başlığı altında yine 7 nefer kaydolunmuştur.¹⁰⁶

99 BOA, TD, 698, s. 2.

100 Yaşar Yücel, "Osmanlı İmparatorluğu'nda desentralizasyona dair genel gözlemler", *Bellekten*, XXXVIII/152, 665; Ahmet Şimşirgil, *Osmanlı Taşra Teşkilatında Tokat (1455-1574)*, yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul 1990, 81.

101 Mehmed İpşirli, "Beylerbeyi", *DİA*, c. 6, 72.

102 BOA, D.BKL, 32187, s.2.

103 BOA, D.BKL, 32187, s. 4; MAD, 2052, s. 4.

104 BOA, D.BŞM UYH., nr. 17081, s. 18

105 BOA, D.BŞM, 248, s. 33.

106 BOA, D.BKL, 32195, s. 5.

Kâtiplerin azil veya vefâtları halinde, defterdârların tezkiresi ve kalâ muhafızlarının arzıyla, yerlerine yeni görevliler tayin olunuyordu.¹⁰⁷ Kâtipler arasında mukataa, mevkufat ve cizyeden toplanan gelirleri kaydeden ruznamçeî; eyâlet efradının maaşlarını tutan mukabeleî; muğataaya verilen yerlerin hesaplarını tutan mukataaî; ve gelir giderlerin hesabını yapan muhasebeî gibi görevliler de *Cemaat-ı katibân-ı hazîne-i Uyvar* başlığı altında zikredilmiştir.

Kâtipler hizmetleri karşılığında yevmî ücret almaktaydı. Ayrıca, mukabele, muhasebe, mukataa ve ruznamçe görevlerindeki kâtiplere aylık ikişer, mimara bir, sâ'î ve mehterkiye ise yarımşar kile zahire veriliyordu.¹⁰⁸

Divan çavuşlarının miktarı ise 1664 yılı başında 4 tane iken,¹⁰⁹ ihtiyaca kifâyet etmediğinden aynı sene içerisinde arttırılarak 14'e çıkarılmıştır.¹¹⁰ Çavuşların sayısı 1668'de 16'ya¹¹¹, 1675'de ise 20'ye ulaşmıştır.¹¹² Çavuşların yüksek rütbeli zabitleri kethüda, emin ve tercümandır.

Çavuşlara yevmiyelerinden ayrı olarak belli oranda zahire de veriliyordu. Buna göre çavuşlar kethüdası aylık iki, emin bir, diğerleri ise yarımşar kile zahire alıyorlardı.

Uyvar hazinesi kâtipleri ile divan çavuşlarının 1665 ve 1675 yıllarındaki görevlileri ve aldıkları yevmiyeleri liste 11'de gösterilmiştir.

3. Din Görevlileri

1663'de sadrazam Fazıl Ahmed Paşa'nın serdarlığında gerçekleştirilen Avusturya seferi hakkında bilgi veren kaynaklara göre fetihten sonra Uyvar'da bulunan iki büyük kiliseden, bir tanesi Sultan IV. Mehmed, diğeri ise Valide Sultan adına câmiye çevrilmiş idi.¹¹³ Şehirdeki hâne, dükkan ve kültür yapılarını gösteren bir tahrir defterine göre de şehirde iki câmi mevcuttur. Ancak burada câmilerden biri Hünkar Câmii diğeri ise Kilise Câmii adlarıyla kaydolunmuştur.¹¹⁴ Bunlardan Hünkar Câmii'nin IV. Mehmed, Kilise

107 1077 (1666-67)'de divan kethüdası Ferhad vefat ettiğinde, yerine Uyvar defterdarının tezkiresi ve Mehmed Paşa'nın arzıyla Diyarbekirli Mahmud b. Ali getirilmiştir. BOA, MAD, 2052, s. 4.

108 BOA, D.BŞM UYH., 17081, s. 18.

109 BOA, D.BKL, 37187, s.2.

110 BOA, MAD, 2052, s.4.

111 BOA, D.BŞM, 248, s. 33.

112 BOA, D.BKL, 32195, s.5.

113 Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, c. 6, 381-382.

114 BOA, MAD, 12854, s. 2, 7

Câmiinin ise Valide Sultan adına çevrilen câmiler olduğu açıktır. Mâlî kayıtları gösteren vesikalarda ise câmi adları yine farklıdır. Bu belgelerde iki câmiden biri Meydan, diğeri ise Hücerât adları ile geçmektedir.¹¹⁵ Valide Sultan adına câmiye çevrilen Nemçe kilisesinin çevresine, elli adet medrese odaları ile Estergonlu Şeyh Ali Efendi'ye bir tekke inşa olunmuştu. Dolayısıyla, bu medrese odalarının câmi manasına gelmek üzere, Valide Sultan Câmi, Hücerât Câmi adıyla zikrolunmuştur. Hünkar (Sultan IV. Mehmed) Câmi ise şehrin orta yerinde bulunması hasebiyle malî kayıtlara Meydan Câmi adıyla geçmiş olmalıdır. Fazıl Ahmed Paşa'nın kendi adına yaptırdığı câmi ve görevlileri hakkında ise, evkaf defterleri dışındaki arşiv belgelerinde bilgi bulunmamaktadır.

Fetihten sonraki ilk tayin sırasında imamlık, müezzinlik, kayımlık, fer-raşlık, hatiplik, siracılık ve abkeşlik gibi vazifeleri görmek üzere Meydan (Sultan IV. Mehmed/Hünkar) Câmi'ne 6, Hücerât (Valide Sultan/Kilise) Câmi'ne ise 5 görevli tayin olunmuştu.¹¹⁶ Ancak çok geçmeden Hücerât Câmi'ne 2 görevli daha tayin olunmuş¹¹⁷ ve bu sayı bir iki değişiklikle 1078 (1667) yılına kadar devam etmiştir.¹¹⁸ 1079 (1668) yılında Hücerât Câmi görevlileri 9, Meydan Câmi'nin ise 8 olmuştur.¹¹⁹ 1086 (1675) yılında ise Hücerât câmi görevlileri 10'a, Meydan câmiindekiler ise 11'e çıkmıştır.¹²⁰ Câmi görevlilerinin vefâtları veya azledilmeleri durumunda, yerlerine yapılan tayinler, defterdarların arzı ile oluyordu. Ancak Uyvar muhafızının olurunun alındığı da çeşitli kayıtlarda görülmektedir.¹²¹

Cami görevlileri hizmetleri karşılığı yevmiye almaktaydı. Ayrıca imamlara aylık ikişer, diğ görevlilere ise yarımşar kile zahire verilmekteydi. 1665, 1675 yıllarında Meydan ve Hücerat camiilerinin görevlileri ve aldıkları yevmiyeleri ekteki 12. listede gösterilmiştir.

115 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 2-3; *D.BKL*, 32187, s. 2.

116 BOA, *D.BKL*, 32187, s. 2.

117 BOA, *MAD*, 2052, s. 4.

118 BOA, *D.BŞM UYH.*, 17081, s. 18.

119 BOA, *D.BŞM*, 248, s. 33.

120 BOA, *D.BKL*, 32195, s. 4.

121 Nitekim Meydan Camii imamı Mevlana Mehmed'in vefâtundan sonra yapılan tayin hakkında: *Uyvar hazinesi defterdârı Şeyhî Mehmed Efendi ve bâ-iltiması vezir Mehmed Paşa, muhâfız-ı Uyvar, Hüseyin getirildi, fi 10 Safer 1078* denilmektedir, BOA, *MAD*, 2052, s. 4.

Netice olarak, Uyvar kalesinde hemen hemen piyade ve süvari olarak bir kalede bulunması muhtemel bütün askerî sınıflar (yeniçeri, cebeci, topçu, azeb, gönüllü, mustahfız, fâris, kapudan ve martolos) yer almaktadır. Bu yerli sınıf askerî kuvvetlerin yanı sıra Eğri ve Gradeşka askerlerinden de istifade edilmiştir. Zira Viyana'ya son derece yakın bir mevkide bulunması bu serhat kalesinin ve eyâletinin önemini oldukça artırmaktaydı. Ancak Eğri kuvvetlerinin geçici olarak görevlendirilmesine karşılık Gradeşka neferâtı 1665'den itibaren Uyvar'ın aslî kuvvetleri gibi daimî olarak eyalette kalmıştır. Topçu, azeb ve martolos sınıflarından müteşekkil olan Gradeşka askerlerinin miktarı 220 ila 415 arasında değişmiştir. Bununla beraber, son dönemleri hariç yaklaşık üç bin civarındaki asker mevcudunu bir hudut kalesi için fazla bulmak mümkün değildir. Kaldı ki bunlardan, askerî hizmetlerin yanı sıra vergi toplama, yol ve köprü yapımı gibi işlerde de istifade edilmiştir. Öte yandan, Uyvar kalesinin çevresinde yer alan tarla, bağ, bahçe ve bostanların tasarrufu da kale muhafızlarına bırakılmıştı. Muhafızların yanı sıra idarî yetkilileri, din görevlileri, divan çavuşları ve kâtipleri ile Uyvar, Osmanlı hakimiyetinde geçirdiği yıllar içinde tam manasıyla bir kışla-şehri andırıyordu denilebilir.

1. Liste: Yerli yeniçerilerin ağası ile büyük zabitleri ve aldıkları ücretler

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s.11-13)		1086/1675 (D.BKL, 32196, s.2-6)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Ali	80	Mahmud	80
Kâtip	Hasan	20	Ahmed	30
İmam	Mevlana Salih	20	Ali Halife	20
Halife-i evvel	-	-	Mustafa	10
Halife-i sâni	-	-	Mehmed	12
Duagû	-	-	Ali Halife	12
Neferât	198 nefer	8	383 nefer	8
Toplam	201 nefer	1704	389 nefer	3228

2. Liste : Yerli cebecilerin zabitleri ve aldıkları yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s. 8)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s. 6-7)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Mehmed b. Süleymân	30	Muharrem	30
Kethüda	Hüseyin b. Abdullah	16	Mehmed	16
Kâtib	Mustafa	16	Mehmed b. Yusuf	10
Çavuş	Halil b. Abdullah	15	Osman	10
Alemdar	Ali b. Hasan	13	Ahmed b. Ali	13
Serbölük	3 nefer	134	4 nefer	13
Neferât	22 nefer	94	62 nefer	8-9
Toplam	30 nefer	327	71 nefer	690

3. Liste: Yerli sınıfı topçu zabitleri ve aldıkları yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s. 9)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s.7)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Durak b. Hüseyin	30	Durak b. Hüseyin	30
Kethüda	Abdi b. Hasan	16	Abdi b. Hasan	20
Kâtib	Mustafa b. Hasan	10	Halil	10
Çavuş	-	-	Mahmud	15
Alemdâr	Mehmed b. Mustafa	14	Mustafa b. Zülfikar	14
Duagû	-	-	Eyüb b. Abdi	10
Serbölük	3 nefer	13	3 nefer	13
Neferât	12 nefer	9	47 nefer	9
Toplam	19 nefer	217	56 nefer	561

4. Liste: Mustahfızların miktarı, subayları ve aldıkları yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s. 4-5)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s. 5-6)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Dizdâr Ağa	Ali b. Mustafa	70	Mustafa b. Hüseyin	70
Kethüda	Mustafa b. Veli	30	Seyyid Mustafa	30
Kâtib	Ahmed b. Ivas	13	Osman b. Selim	13
Çavuş	Mehmed b. Osmân	17	Muharrem b. Abdî	17
Duagû	Recep b. Ali	10	İbrahim	10
Alemdar	Hüseyin b. İbrâhim	14	Ali b. Hüseyin	14
Serbölük	12 Nefer	14	12 nefer	14
Neferât	71 nefer	9	123 nefer	9
Toplam	89 nefer	961	141 nefer	1429

5. Liste: Gönüllülerin miktarı, yüksek rütbeli zabitanı ve yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s.6-7)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s.8-9)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Habib	80	El-hâc Mustafa Ağa	80
Kethüda	İbrahim	35	Musa	35
Kâtib	Hüseyin b. Mehmed	20	Mustafa	20
Alemdar	-	-	Alemdar b. Ramazan	18
Duagû	-	-	Seyfullah	18
Serbölük	20 nefer	23	20 nefer	18-23
Neferât	129 nefer	18	188 nefer	18
Toplam	152 nefer	-	213 nefer	3950

Liste 6: Çeşitli tarihlerde fârisân gruplarının miktarları

Fârisân Grupları	1075	1075	1076	1078	1079	1080	1086
Fârisân-ı evvel	18	29	-	-	-	-	48
Fârisân-ı sâni	32	41	-	-	-	-	78
Fârisân-ı salis	12	14	-	-	-	-	44
Fârisân-ı râbi	19	14	-	-	-	-	48
Fârisân-ı hamîs	-	-	-	-	-	-	35
Toplam	81	98	94	130	145	138	253

Liste 7: 1665 ve 1675 yıllarında fârisân sınıfının miktarı, görevlileri ve yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s.7-8)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s.9-12)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Bedir	50	Mehmed	50
Kâtib	Ali b. Rıdvan	22	Ali b. Şabân	22
Alemdar	-	-	Şaban b. İbrahim	22
Çavuş	Ali b. Şaban	22	Ahmed b. Bekir	22
Seroda	5 nefer	23	5 nefer	22
Neferât	21 nefer	17	39 nefer	17
Ağa	Hüseyin	45	Hüseyin	45
Alemdar	İbrahim	22	Hasan	22
Seroda	4 nefer	22	3 nefer	22
Neferât	35 nefer	17	73 nefer	17
Ağa	Mehmed b. Salih	35	Mustafa	35
Alemdar	-	-	Şaban	23
Seroda	4 nefer	22	3 nefer	22
Neferât	19 nefer	17	39 nefer	17
Ağa	Ramazan b. Süleyman	35	Emrullah	35
Alemdar	-	-	Salih b. Osman	22
Seroda	3 nefer	22	3 nefer	22
Neferât	10 nefer	17	43 nefer	17
Toplam	98 nefer	2033	253 nefer	3904

8. Liste: Azeblerin miktarı, zabitanı ve yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s.10)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s.12-13)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Mustafa	70	Mustafa ¹²²	70
Kethüda	Mustafa b. Hüseyin	30	Mehmed b. Abdullah	30
Kâtib	Mustafa	12	Ahmed Halife	12
Çavuş	Mehmed	14	İbrahim b. Ali	14
Alemdar	Mehmed b. Hüseyin	14	Ahmed	14
Duagû	-	-	İbrahim	10
Reis	10 nefer	14	10 nefer	14
Seroda	20 nefer	12	20 nefer	12
Neferât	88 nefer	9	119 nefer	9
Toplam	123 nefer	1312	155 nefer	1601

9. Liste: Kapudân sınıfının miktarı, zabitleri ve aldıkları yevmiyeleri

Görevi	1075/1665 (MAD, 2052, s.11)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s.13)	
	Adı	Yevm	Adı	Yevm
Ağa	Hasan b. Hüsrev	60	Hasan b. Hüsrev	60
Kethüda	Ali b. Hüseyin	30	Hasan	30
Kâtib	Mustafa b. Ali	12	Cüneyd	12
Alemdar	Mustafa b. Hasan	12	Ali b. Magmud	12
Reis	-	-	Abdullah b. Ali	14
Seroda	4 nefer	12	5 nefer	12
Neferât	6 nefer	9	56 nefer	9
Toplam	34 nefer	396	66 nefer	692

122 Bu Mustafa Ağa 1075'teki şahısla aynı kimse değildir. 1075'deki Ağa, 1079 (1668)'da görevinden azledilmiş ve yerine defterdar Osman Efendi arzıyla, daha önce kethüdalık görevinde bulunan Mustafa b. Hüseyin getirilmiştir, MAD, 2052, s.10.

10. Liste: Martolosların miktarı, yüksek rütbeli zabıtları ve aldıkları yevmiyeleri

		1075/1665 (MAD, 2052, s.11)		1086/1675 (D.BKL, 32195, s.14)	
Görevi	Adı	Yevm	Adı	Yevm	
Ağa	Ömer	35	Kahırman	35	
Kethüda	Mehmed b. Mustafa	16	Ali	16	
Alemdar	Mehmed b. Ömer	10	Hasan	10	
Seroda	2 nefer	10	2 nefer	12	
Neferât	26 nefer	8	26 nefer	8	
Toplam	31 nefer	289	31 nefer	293	

11. Liste: Uyvar hazinesi kâtipleri ve aldıkları yevmiyeleri

1075/1665 (MAD, 2052, s.4)			
Görevi	Adı	Yevm	Aylık zahire (kile)
Ruznâmeî, mukabeleî ve halife	Osman	64	
Kâtib-i anbar ve muhasebeî ve halife	Mehmed b. Abdullah	40	
Mimar	Mustafa	20	2
Sâ'î	Yusuf	10	0,5
Mehter-i hazine	Bektaş	7	0,5

1086/1675 (D.BKL, 32195, s.5)			
Görevi	Adı	Yevm	Aylık zahire (kile)
Mukabeleî ma'â halife	Mehmed b. Mustafa	32	2
Muhasebeî ma'â halife	Selim Halife	30	2
Mukâta'aî ma'a halife	Mehmed Halife	30	2
Ruznamçeî ma'a halife	Mustafa Halife	32	2
Sâ'î	Abdülmü'mîn b. Yusuf	10	0,5
Mehter-i hazine	Mustafa	7	0,5
Mimar	Kutbeddin	20	1

Divan çavuşlarının miktarı, görevleri ve aldıkları yevmiyeleri

1075/1665 (MAD, 2052, s.4)		
Görevi	Adı	Yevm
Kethüda	Ferhad	30 akçe
Emîn	Murad	25 akçe
Tercümân	Dünder b. Abdullah	20 akçe
Diğer çavuşlar (11 nefer)	20'şer akçe	

1086/1675 (D.BKL, 32195, s.5)		
Görevi	Adı	Yevm
Kethüda	Abdullah b. Hüseyin	30 akçe
Emin	İbrahim b. Hüseyin	25 akçe
Tercüman	Mehmed	20 akçe
Diğer çavuşlar (17 nefer)	20'şer akçe	

12. Liste: Hücerât Câmii görevlileri ve yevmiyeleri

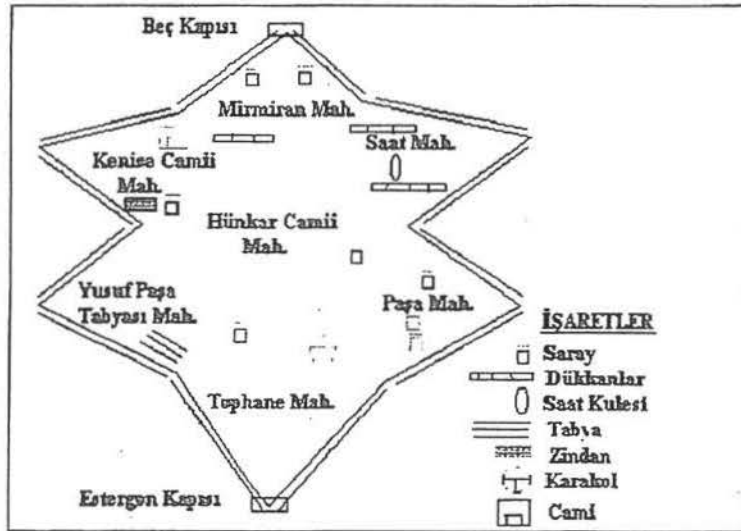
1075/1665 (MAD, 2052, s.4)		
Görevi	Adı	Yevmiyesi
İmam-vâiz ve hatib	Şeyh Ali Efendi	70
Müezzin-i evvel ve mu'arrif	Pirî Halife	15
Kayyım ve ferrâş	Hüseyin Halife	14
Ser-mahfil ve devirhân	Ali Halife	6
Siracî ve abkeş	Mehmed Halife	5
Müezzin-i salâ	Ahmed Halife	5

1086/1675 (D.BKL, 32195, s.4)		
Görevi	Adı	Yevmiyesi
İmam ve hatib	Sâlih Halife	50
Vâ'iz	Mevlâna Abdülkerim	20
Kayyım ve ferrâş	Hüseyin Halife	14
Müezzin-i evvel	Mahmud Halife	12
Müezzin-i sâni	Mustafa bin Veli	10
Ser-mahfil ve devirhân	Salih Halife	6
Mu'arrif	Mahmud Halife	3
Müezzin-i salâ	Mustafa Halife	5
Abkeş ve siracî	Abdurrahman Halife	5
Temcid-hân	Abdurrahman Halife	4

13. Liste: Meydan Câmii görevlileri ve günlük ücretleri

1075/1665 (MAD, 2052, s.4)		
Görevi	Adı	Yevmiyesi
İmam, hatib ve ser-mahfil	Mevlâna Mehmed	70
Siracî, kayyım ve müezzin-i salâ	Mehmed Halife	16
Müezzin-i evvel, cüzhân ve temcidhân	Mehmed Kastamonî	4
Devirhân	Mahmud bin Hasan	4
Müezzin-i sâni ve abkeş	Süleyman Halife	14
Mu'arrif ve defterî	Halil bin Gıyas	6

1086/1675 (D.BKL, 32195, s.4)		
Görevi	Adı	Yevmiyesi
İmâm, hatîb ve devirhân	Mevlânâ Hüseyin Bağdadî	46
Vâ'iz ve müderris	Hüseyin Halife	24
Cüzhân	Mehmed bin Yusuf	4
Kayyım, siracî ve mü'ezzin-i salâ	Ahmed bin Yusuf	16
Mü'ezzin-i evvel, devirhân ve temcidhân	İbrâhim Halife	20
Müezzin-i sâni, akbeş ve mücellid	Hüseyin Halife	20
Mu'arrif	Mehmed bin Yusuf	3
Defterî	Hüseyin Halife	3
Hâfız-ı kütüb-i evkâf	Mehmed Halife	2
Kandilî ve ferrâş	Ahmed Bosnevî	6
Âbkeş ve mu'arrif	Ali bin Yusuf	10

Uyvar kalesinin Osmanlılar döneminde yerleşim planı